

Nachtvlinders en andere insecten op een balkon in Noordwijk

Otto Brinkkemper & Wim Kuijper

In de nacht van 14 op 15 juli 2024 besloten we als proef een keer 's nachts insecten te vangen op een balkon in Noordwijk. Het was spannend of we iets zouden vangen en zo ja, welke soorten. De resultaten waren zodanig dat we uiteindelijk 28 nachten gevangen hebben in juli – augustus. Met een lichtval vingen we niet alleen nachtvlinders, maar ook kevers, wantsen, schietmotten, enz. In totaal vingen we enkele honderden soorten, waarbij een aantal bijzondere waarnemingen. De resultaten worden hier beknopt behandeld.

We konden veel soorten verwachten, want in Nederland leven bijvoorbeeld meer dan 2000 soorten vlinders. Een groot deel daarvan zijn macro-nachtvlinders (ongeveer 800 soorten) en micro-nachtvlinders (heel kleine vlindertjes, ruim 1200 soorten). Daarnaast heb je kans op honderden andere soorten, die tot diverse groepen behoren. Onverwachte dieren, zoals waterkevers en waterwantsen, mieren en een oorworm, kregen we ook te zien.

Plaats

Er werd gevangen vanaf een klein balkon op de bovenste (3^e) verdieping van de Westerbaanflat aan de westrand van Noordwijk – Binnen. Vanaf dit balkon is er een vrij uitzicht naar het westen over een weiland (direct naast de flat) met schapen en soms paarden, een manege, kinderboerderij, park, enkele huizen met grote tuinen (Breloftpark) en bollenland. Op 400 meter ligt een beboste duinrand van Noordwijk aan Zee met enkele woningen, begraafplaats en op veel plekken bomen en heggen (fig. 1 & 2). In dit gebied liggen enkele droogvallende greppels, sloten en een vijver. De noordpunt van het natuurgebied de Coepelduynen ligt op 1200 m in zuidwestelijke richting. Dit is een open, droog duingebied met interessante vegetaties. De zee (strand) ligt op 1200 m ten westen van de vanglocatie. De vanglocatie lag dus gunstig: in een relatief open, gevarieerde omgeving zonder grote gebouwen en met weinig last van omgevingsverlichting.

Figuur 1. Noordwijk, uitzicht Westerbaanflat (ZW)

Figuur 2. Noordwijk, uitzicht Westerbaanflat (W)

Methode

Met licht kunnen op een eenvoudige manier nachtvlinders gelokt worden. Veel nachtvlinders hebben namelijk de eigenschap om op allerlei lichtbronnen af te vliegen. Door 's nachts een lamp buiten neer te zetten, kunnen veel soorten worden aangetrokken. Hiervoor is wel een speciale lamp nodig die uv-licht uitstraalt. De vlinders komen op het licht af, blijven vaak even heen en weer vliegen en gaan dan in de buurt van de lichtbron zitten. Op een warme rustige avond kunnen op deze manier honderden of meer insecten worden aangetrokken.

We hebben een zogenaamde Skinnerval gebruikt (fig. 3 & 4). Deze bestaat uit een houten kist van 46 bij 46 cm en 38 cm hoog. In de kist staan twee plexiplaten die als trechter fungeren. Daarboven een 20 Watt LED blacklight lamp, van boven afgeschermd door een doorzichtige plastic plaat tegen regen. De lamp heeft een piek bij een golflengte van 368 nm, geoptimaliseerd voor de gevoeligheid van de ogen van veel vliegende insecten. Deze insecten, niet alleen nachtvlinders, worden door het licht aangetrokken en vliegen deels via de trechter op de bodem van de kist. Hier staan eierdozen, waarop en -onder de dieren gaan zitten.

In de vangperiode gaat bij invallende duisternis de lamp aan. In de vroege ochtend gaat deze weer uit en wordt de vangst gecontroleerd, gedetermineerd en vrijgelaten. In ons geval brandde de lamp van circa 21.30 tot 7 uur.

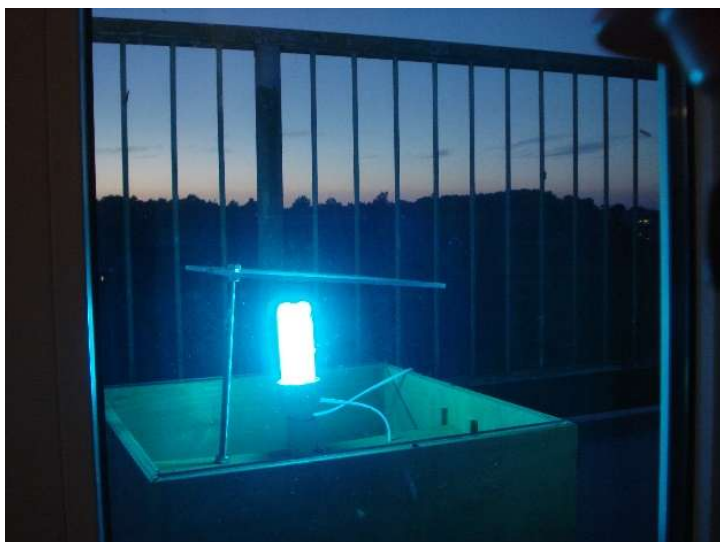

Fig.3 Noordwijk, Westerbaanflat. Lichtval

fig. 4 Noordwijk, Westerbaanflat. Lichtval

Determinatie

Diverse soorten konden direct herkend worden. Ook werden veel dieren gedetermineerd met behulp van een aantal publicaties (Drost et al., 1992; Tempelman & van Haaren, 2009). Er werden veel foto's genomen, deze werden verstuurd naar Obsidentify voor automatische beeldherkenning en geüpload op waarneming.nl. Veel van deze waarnemingen zijn door specialisten gevalideerd en soms ook gedetermineerd. In de lamp, die bestaat uit drie booglampen, kwamen ook insecten terecht die daar door de warmte om het leven kwamen. Dit betrof vooral waterwantsen en cicaden. Deze omgekomen dieren zijn ook met behulp van een stereomicroscop gefotografeerd om zoveel mogelijk kenmerken in beeld te brengen. Hiervan is een selectie bewaard voor eventuele nadere determinatie door een specialist.

Weer

We troffen het met de weersomstandigheden. Vrij hoge temperaturen, weinig wind en nauwelijks regen. Het waren rustige nachten met gemiddeld een hoge temperatuur. Naast eigen metingen, werd gebruik gemaakt van de site:

<https://www.weer1.com/europe/netherlands/zuid-holland/noordwijk?page=past-weather>

Hierbij worden de opgegeven waarden voor Noordwijk geëxtrapoleerd vanuit meetstations op afstand (tabel 1). Met dank aan Wilfried Niessen, die ons attent maakte op deze site.

Tabel 1

NACHTVLINDERS EN ANDERE INSECTEN GEVANGEN MET EEN LICHTVAL IN NOORDWIJK, BALKON WESTERBAANFLAT 14 JULI _ 14 AUGUSTUS 2024																	
	juli																
nacht van	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31
temperatuur (rond 00.00 uur)	12,8	16,2	15,1	13,5	14,9	18,5	18	16,4	17	15	11,7	16,3	12,7	13,1	12,6	15	15,8
bewolking in %	41	41	100	0	0	0	0	63	83	90	0	97	19	9	0	0	0
regen in mm tussen 22 en 2 uur	0	0,2	0,4	0	0	0	0	0	0,2	0	0	0,6	0	0	0	0	0
relatieve vochtigheid in %	95	94	94	93	94	86	93	83	94	92	87	97	92	91	89	76	87
windrichting	zzw	ono	wzw	z	o	ozo	wnw	wnw	zzw	nnw	z	zzw	wzw	wnw	ozo	ozo	no
windkracht									5	4	1	4	2	3	2	2	3
windsnelheid in km/uur	14,4	14,4	30,6	4	9,7	11,9	9,7	13,7	18	14,4	6,1	16,2	6,1	13	2,9	11,2	10,8
Nachtvlinders en micro's	20	*	*	19	26	49	36	8	2	2	30	46	36	4	28	30	30
totaal aantal taxa	23			20	42	84	55	8	2	3	36	51	43	5	35	38	43
<i>vervolg</i>																	
	juli/aug	augustus															
nacht van	31/1	1/2	2/3	3/4	4/5	5/6	6/7	7/8	8/9	9/10	10/11	11/12	12/13	13/14			
temperatuur (rond 00.00 uur)	14	14,1	14,8	15,9	14,7	15,6	17,5	16,3	17,9	13,4	14,8	12,6	20,2	17,7			
bewolking in %	iets mist	32	0	100	48	0	46	67	100	0	0	0	0	87			
regen in mm tussen 22 en 2 uur	0	0	0	0,5	0	0	0	0	0,9	0	0	0	0	1,6			
relatieve vochtigheid in %	95	82	91	96	81	87	87	75	75	83	90	91	85	95			
windrichting	no	ono	ozo	w	wzw	zzo	wnw	zzw	zzw	zw	zw	o	ozo	nno			
windkracht	3	3	1	4	2	2	3	4	4	-	3	4	3	2			
windsnelheid in km/uur	11,2	10,1	9,7	9	6,8	4,7	3,6	10,4	20,5	12,2	9,7	11,5	14,4	7,2			
Nachtvlinders en micro's	31	39	45	19	48	55	33	33	19	*	27	38	49	43			
totaal aantal taxa	42	56	82	22	55	72	34	37	19		44	46	101	48			

* in deze nachten is er niet gevangen

Grote beer

Gestippelde houtvlinder

Zwartvlekdwergspanner

Eikenooglapmot

Eikenstelmtot

Slanke groenuil

Helmgrasuil

Donker klaverblaadje

Wilgenhoutrups

Peppel-orvlinder

Loogkruidlichtmot

Blauwvleugeluil

Goudvenstertje

Populierenpijlstaart

Grote zwartwitmot

Egale vlakjesmot

Bonte fruitbladroller

Psectrotanypus varius
(een dansmug)

Klein avondrood

Berkenpedaalmot

Oecetis testacea
(een schietmot)

Gewone duikerwants

Akkersnelloper

Bleke priemkever

Selectie van een aantal door ons gevangen soorten op het balkon in Noordwijk

Resultaat

Zoals gemeld was het resultaat van een proef in de nacht van 14/15 juli de aanleiding langer te gaan vangen. Die eerste avond vingen we 20 nachtvlinders en 3 soorten van andere groepen. In de daarna volgende nachten vingen we steeds weer nieuwe soorten. Het hoogste aantal soorten was 101 (waarvan 49 nachtvlinders en micro's) op een avond. Drie nachten is er niet gevangen vanwege regen of afwezigheid (tabel 1).

In totaal hebben we enkele honderden soorten gevangen. Deze melden we hier niet allemaal. Het volledig overzicht van onze vangsten is te vinden op Waarneming.nl (via waarnemers bij Otto Brinkkemper en dan bij onze vangstdata en/of methode 'lichtval'). Hier geven we een globaal overzicht van de groepen en noemen we enkele soorten.

Nachtvlinders en micro's

Van deze groep zijn de meeste soorten gevangen, namelijk 203. De meeste zijn algemeen in Nederland voorkomende soorten. Vooral de grasmotten (Crambidae), spinneruilen (Erebidae), spanners (Geometridae), uilen (Noctuidae), lichtmotten (Pyralidae) en bladrollers (Tortricidae) waren met flinke aantallen vertegenwoordigd.

Tussen de nachtvlinders zitten de bekende Peper en zoutvlinder, Koperuil, Huismoeder, Ligusterpijlstaart, Kroosvlindertje, Buxusmot, Grote beer en Eikenprocessierups. De zeldzaamste nachtvlindersoort is helaas nog niet met zekerheid gedetermineerd. Het betreft mogelijk een Grijs kustmot die dood in de lamp is aangetroffen op 20 juli. Van deze soort zijn maar zeven waarnemingen ingevoerd op Waarneming.nl, waarvan slechts eentje ook is gevalideerd. Opvallend is dat één van zes andere waarnemingen ook afkomstig is uit Noordwijk. Loogkruidlichtmot staat bekend als zeldzame soort, die in maar liefst elf nachten is gevangen, en ook driemaal met twee exemplaren. De verspreiding van deze soort volgt de kustlijn van ons land, net als de voedselplant. Een zeer fraai getekende zeldzaamheid is de Gelijnde silene-uil. Van deze laatste twee soorten komen de voedselplanten relatief veel voor in de duinen rond Noordwijk.

Het volledige overzicht van onze vondsten is te vinden op Waarneming.nl. Leuke en onverwachte soorten waren o.a. nog de Slanke groenuil en de Helmgrasuil.

Ook waren de **Wantsen (land)**, **cidaden en plantenluizen** goed vertegenwoordigd: 61 soorten, waarvan Kielwantsen (Acanthosomatidae), Bloemwantsen (Anthocoridae), Schuimcidaden (Aphrophoridae), Cicaden (Auchenorrhyncha), Dwergcidaden (Cicadellidae), Spoorcidaden (Delphacidae), Bodemwantsen (Lygaeidae), Blindwantsen (Miridae), Sikkelwantsen (Nabidae) en de Bladvlooien (Psyllidae). De meeste waren aanwezig met een enkel exemplaar, de dwergcidaden waren het algemeenst (21 soorten). De Elzendonswants is niet algemeen.

De 31 soorten **Landkevers** waren verdeeld over de Klopkevers (Anobiidae), Snoerhalskevers (Anthicidae), Loopkevers (Carabidae) – met 16 soorten, Bladhaantjes (Chrysomelidae), Lieveheersbeestjes (Coccinellidae – 6 soorten), Snuitkevers (Curculionidae), Dwergspektorren (Latridiidae), Bladsprietkevers (Scarabaeidae), Aaskevers (Silphidae), Kortschildkevers (Staphylinidae), Zwartlijven (Tenebrionidae) en Oevergraafkevers (Heteroceridae). De Julikever is wat zeldzamer.

Allerlei **Vliegen** en **muggen** kwamen op het licht af, we hebben 30 soorten genoteerd uit de families: Venstermuggen (Anisopodidae), Brom- of Vleesvliegen (Calliphoridae), Knutten, Knaasjes of Knijsjes (Ceratopogonidae), Langpootmuggen (Tipulidae), Dansmuggen (Chironomidae), Halmvliegen (Chloropidae), Slankpootvliegen (Dolichopodidae), Stelmuggen (Limoniidae), Motmuggen (Psychodidae), Dambordvliegen (Sarcophagidae), Strontvliegen (Scathophagidae), Wenkvliegen (Sepsidae), Wapenvliegen (Stratiomyidae), Zweefvliegen (Syrphidae). Een slankpootvlieg (*Hydrophorus praecox*) en *Chrysotimus flaviventris* zijn zeldzame soorten.

In totaal vingen we 19 soorten **Schietmotten** (Trichoptera), de in het water levende larven worden kokerjuffers genoemd. De meeste soorten komen algemeen in Nederland voor, een enkele is zeldzaam. Zo was de schietmot *Oecetis testacea* een onverwachte vangst.

Wespen en mieren. De 5 soorten behoren tot de familie Schildwespen (Braconidae), Gewone sluipwespen (Ichneumonidae), Echte bladwespen (Tenthredinidae) en Mieren (Formicidae).

De **Gaasvliegen** (Chrysopidae) en de **Bruine gaasvliegen** (Hemerobiidae) kwamen beide met 3 soorten op het licht af. De zes soorten komen vrij algemeen tot algemeen, verspreid over Nederland voor.

Stofluizen (Psocoptera) waren met 2 soorten aanwezig, beide algemeen in Nederland.

Eendagsvliegen of haften (Ephemeroptera). We vingen de Gewone tweevleugel. Het is een algemene haft in Nederland.

Ook van de **Oorwormen** (Forficulidae) vingen we een vertegenwoordiger. Het was de Kleine oorworm, een vrij algemene soort, die wel eens met een lichtval wordt gevangen.

Van de **Sprinkhanen en krekels** (Orthoptera) kwam er een Grote groene sabelsprinkhaan op het licht af. Een soort die vrij algemeen is.

Waterdieren

Het blijft een verrassing als je watersoorten vangt, zeker als je zomaar de grootste waterkever van Nederland op je balkon ziet. Dat is echter niet zo vreemd, omdat veel insectensoorten van het zoete water kunnen vliegen. Ze verplaatsen zich voornamelijk 's nachts, zoals kevers en wantsen. De larven en volwassen dieren leven in het water.

We troffen 12 **Waterkevers**soorten aan. Opvallend was de Grote spinnende watertor. Vrijwel alle soorten zijn algemeen in Nederland, ze leven in diverse watertypen, vooral voedsel- en vegetatierijke. Een andere regelmatig aanwezige groep was die van de **Waterwantsen**. Deze zijn met vele tientallen exemplaren vertegenwoordigd. Alle soorten (minimaal 8, alle duikerwantsen) zijn algemeen in Nederland.

Opvallende soorten

Kenmerkend voor het kustgebied – de duinen – zijn de Loogkruidlichtmot (waardplant Loogkruid en meldes) en de nog te controleren Grijszandmot (waardplanten Vogelmuur en Gewone hoornbloem). De Helmgrasuil is vrij zeldzaam en leeft in de kustduinen, de waardplant is voornamelijk Helm. De Slanke groenuil is zeldzaam in de kustduinen en gaat hard achteruit, Gelijkende silene-uil is vrij zeldzaam in Nederland op de zandgronden, vooral in de duinen (waardplanten Zeepekruis, Blaassilene en Gewoon varkensgras). Julikevers zijn aanwezig in het kustgebied (duinen) van Noord- en Zuid-Holland en Zeeland. De volwassen dieren leven van dennennaalden, de larven van graswortels. Verder een slankpootvlieg en het Bleek knotje. Opmerkelijk is de schietmot *Oecetis testacea*, een zeldzame soort, die vooral bij grote rivieren en kanalen te vinden is (gevalideerd). De kever *Cercyon granarius* is vrij zeldzaam en leeft op vochtige oevers.

Conclusies

We waren verrast door het grote aantal insecten dat we met behulp van een lichtbron konden waarnemen op een flatbalkon. We vermoeden dat de soortenrijkdom en de aantallen veroorzaakt werden door een combinatie van de ligging van de vangplek in een gevarieerd landschap en de gunstige weersomstandigheden.

Uiteindelijk ving we 372 soorten (waarvan 203 vlinders), verdeeld over diverse groepen. Naast bekende nachtvlinders, wantsen, kevers e.d., kwamen er ook diverse aan water gebonden dieren in de val, zoals waterkevers en waterwantsen. De circa 5 cm Grote spinnende watertor is altijd leuk om aan te treffen.

Literatuur

Drost, M.B.P., J.P.J.J. Cuppen, E.J. van Nieukerken, M. Schreijer (red.), 1992. De waterkevers van Nederland. Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht. 280 blz.

Tempelman, D. & T. van Haaren, 2009. Water- en Oppervlaktewantsen van Nederland. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht. 116 blz.

Otto Brinkkemper: O.Brinkkemper@cultureelerfgoed.nl

Wim Kuijper: w.j.kuijper@gmail.com

Julikever

